

KÜRESEL AŞI ADALETSİZLİĞİ VE AFRİKA

Dr. Serhat Orakçı

INSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Orakçı, Serhat . “Küresel Aşı Adaletsizliği ve Afrika”. İNSAMER 18.03.2021.

Analiz

Afrika kıtasında Covid-19 vaka sayısı 4 milyon sınırına ulaşırken kıtada koronavirüs kaynaklı ölümlerin sayısı da 105.000’i buldu. 1,5 milyon vakanın görüldüğü Güney Afrika, kıtada salgından en fazla etkilenen ülke. Son verilere göre ülkede vefat sayısı 50.000’i aşmış durumda. Güney Afrika’dan sonra Tunus, Fas, Mısır, Etiyopya ve Nijerya kıtada Covid-19 salgınından fazlaca etkilenen diğer ülkeler.¹

Afrika ülkelerinin salgın ile mücadelesi sürerken endişe uyandıran konuların başında aşı temini meselesi geliyor. Küresel ilaç şirketleriyle bağlantıları ve ellerindeki maddi olanaklar sayesinde, zengin ülkeler aşı temininde başı çekerken aynı imkânlara sahip olmayan Afrika ülkelerinin nereden ve nasıl aşı bulacağı büyük bir muamma olarak karşımıza çıkıyor. Kısacası, güçlü olanın aşı elde ettiği, olmayanın ise kaderine mahkûm edildiği bir sistem işliyor. Bu duruma tepki gösterenlerden biri de aşı milliyetçiliğini ve zengin ülkelerin ihtiyaçlarının

katbekat üstünde aşı temin etmelerini kaygı verici olarak değerlendiren Güney Afrika Devlet Başkanı Cyril Ramaphosa’ydı.² Zengin ülkeler nüfuslarını birkaç kez aşılatabilecek miktarda aşıya sahipken gelir seviyesi düşük ülkeler aşı temin etmekte zorlanıyorlar. Malum, hâlihazırda hiç aşı almayan ve aşılama başlanmamış ülkeler var. BBC’nin konu hakkındaki bir haberine göre, İngiltere her 100 kişide 31 doz aşılama yapabilirken Afrika kıtasında bu rakam her 100 kişide sadece 0,3 doz.³

Kıtada vaka sayısının 4 milyona ulaştığı göz önünde bulundurulursa şu ana kadar Afrika ülkelerinin temin edebildiği aşı miktarının ne kadar yetersiz kaldığı anlaşılacaktır. Bazı tahminlere göre Afrika kıtasında halkın genelinin aşılınması 2024 yılına kadar ancak tamamlanabilecek. Çünkü genel bir iyileşme için kıta nüfusunun en az %60’ının aşılınması (1,5 milyar doz) gerekirken 2021 yılı sonuna kadar nüfusun ancak %35’inin aşılanabileceği

INSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

öngörülüyor.⁴ Bu da demek oluyor ki, yeterli doza ulaşana kadar Afrika ülkelerinin aşı tedariki konusu bir süre daha gündemi meşgul etmeye devam edecek.

Aşılama sürecinin hızlanması gerekirken kıtada aşılamanın yavaş ilerlemesinin temel sebeplerinden biri aşı fiyatlarının yüksekliği. Örneğin Uganda'nın aşı başına ödemesi gereken tutar 7 dolar (Avrupa ülkeleri 2 dolar) iken, bu rakama ulaşım vb. giderler de eklendiğinde bir dozun kişi başı maliyeti 17 dolara kadar yükseliyor.⁵ Özellikle bütçe açıkları olan ve ekonomik yönden istikrarsızlık yaşayan ülkelerin aşılama için büyük meblağlar ayırabilmesi söz konusu bile değil. Dünya Sağlık Örgütü'nün de içinde bulunduğu COVAX (Covid-19 Aşıları Küresel Erişim Programı) oluşumu, Afrika ülkelerine aşı temin edilmesinde kısmen öncü rol oynamaya başladı. Gana, Fildişi Sahilleri ve Nijerya, COVAX üzerinden ilk parti AstraZeneca aşısı alan ülkeler oldu.⁶

Elbette bu söylenenlerden tüm Afrika ülkelerinin kıyasıya bir aşı yarışına girdiği de anlaşılmamalı. Kendi aralarında aşı dayanışması sergileyen ülkeler olduğu gibi, Covid-19 salgınına karşı oldukça radikal bir tutum içinde olanlar da var. Bu minvalde Tanzanya, Madagaskar ve Burundi şimdilik aşı elde etme çabasına dâhil olmayan ülkeler arasında yer alıyor.

Aşı Tedarikinin Gerisindeki Küresel Rekabet

Aşı meselesinin geri planında yaşanan küresel bir rekabet de ayrıca dikkat çekiyor. Bu süreçte aşı üreticisi küresel aktörlerin dünyadaki ihtiyaca yönelik değil, ilişkilerini güçlendirmeye yönelik adımlar attıkları gözlemleniyor. Her aktör kendisine yakın, müttefik olarak gördüğü ülkeye aşı bağışı yaparak birtakım kazanımlar elde etmeye çalışıyor. Batılı ülkeler, özellikle Çin ve Rusya'nın aşı bağışları üzerinden Afrika kıtasında zemin kazanmasından endişe duyuyor. Bu minvalde geçtiğimiz günlerde Fransa Devlet Başkanı Emmanuel Macron'un Batılı ülkelere Afrika kıtasındaki 6,5 milyon sağlık çalışanının aşılama için acil 13 milyon doz aşı temin etmeleri çağrısı dikkat çekiciydi. Macron'a göre, eğer bu aşıları Batı temin etmezse Afrika

ülkeleri Çin'den ve Rusya'dan aşı temin etme yolunu seçecekler.⁷

Küresel pazarda aşı temini meselesi, küresel sistemin adaletsiz işleyişini bir kez daha gün yüzüne çıkartırken bu eşitsizliği avantaja çevirmek isteyenler de yok değil. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping Çin aşısından Afrika ülkelerinin de yararlandırılacağını duyururken Batı medyasının sıklıkla dikkat çektiği üzere Çin, kıtadaki varlığını aşı temini üzerinden de pekiştirmek istiyor. Batılı ülkelerin bencilce tutumları ve "önce biz" yaklaşımlarının Çin'e Afrika kıtasında daha fazla imkân sağladığı ise çok açık. Henüz Çin aşısına rağbet olmasa da Batılı ülkelerin aşı politikalarının Afrika ülkelerini alternatif arayışına sürüklemesi kaçınılmaz görünüyor. DW'ye göre Afrika ülkelerinin aşı üzerinden yaşadığı hüsrana, ticaret ve kalkınma üzerinden Çin'in çıkarlarına hizmet edecek nitelikte.⁸

Washington Post'a göre de küresel salgın Çin'e, sağlık alanındaki uzmanlığını ve bilgisini Afrika kıtasıyla paylaşmak adına yeni fırsatlar verdi. Senegal, Sierra Leone ve Zimbabve Çin'den aşı tedarik eden ülkeler arasında yer alıyor.⁹ Senegal ülkeye ulaşan aşılarından Gambiya ve Gine Bissau'ya da gönderileceğini ilan etti. Hindistan hükümeti Mauritius Adası'na 100.000 doz aşı hibe ettikten sonra Uganda'ya da iki parti hâlinde toplamda 964.000 doz AstraZeneca aşısı hibe ettiğini duyurdu.¹⁰ Gine ve Cezayir de Rus üretimi Sputnik V aşısı temin eden ülkeler arasında.

Hâlihazırda üretilen aşıların global çapta dağılımı, bir yönüyle küresel sistemin adaletsiz işleyişini ortaya koyarken bir yönüyle de küresel güçlerin rekabetini ve devletler arasındaki ilişkiler ağının bir yansımasını gözler önüne seriyor. Şu ana kadar global çaptaki ihtiyaçlar doğrultusunda değil, müttefiklik ilişkileri doğrultusunda adaletsiz bir aşı dağılımı söz konusu oldu. Batılı ülkelerin aşı tedarikinde Batı merkezli bir yaklaşıma sahip olmaları, Afrika perspektifinde olumsuz karşılanırken bu durum kıtada Çin, Hindistan ve Rusya gibi aşı üretiminde etkin aktörler için yeni fırsatlar doğurmaya devam ediyor.

Sonnotlar

- ¹ “Africa: Total Number of Covid-19 Cases Across Continent Nears 4 Million”, *Allafrica*, <https://allafrica.com/stories/202103080201.html>
- ² Eoin McSweeney & Nyasha Chingono, “Western countries have ‘hoarded’ Covid vaccines. Africa is being left behind as cases surge”, *CNN*, 05.02.2021, <https://edition.cnn.com/2021/02/05/africa/vaccine-race-africa-intl/index.html>
- ³ Peter Mwai, “Covid-19 Africa: Who is getting the vaccine?”, *BBC*, <https://www.bbc.com/news/56100076>
- ⁴ agm.
- ⁵ “The next Covid crisis: A vaccine apartheid endangering us all”, *Daily Monitor*, 10.02.2021, <https://www.monitor.co.ug/uganda/special-reports/the-next-covid-crisis-a-vaccine-apartheid-endangering-us-all-3286584>
- ⁶ WHO, “COVAX publishes first round of allocations”, 02.03.2021, <https://www.who.int/news/item/02-03-2021-covax-publishes-first-round-of-allocations>
- ⁷ Shweta Desai, “Macron urges US, Europe to give 13M vaccine to Africa”, *AA*, 20.02.2021, <https://www.aa.com.tr/en/europe/macron-urges-us-europe-to-give-13m-vaccine-to-africa/2151058>
- ⁸ Silja Fröhlich, “Coronavirus vaccines could cement Africa’s relationship with China”, *DW*, 05.02.2021, <https://www.dw.com/en/coronavirus-vaccines-could-cement-africas-relationship-with-china/a-56467728>
- ⁹ Lina Benabdallah, “Don’t believe the hype about China’s ‘vaccine diplomacy’ in Africa”, *The Washington Post*, 05.03.2021, <https://www.washingtonpost.com/politics/2021/03/05/dont-believe-hype-about-chinas-vaccine-diplomacy-africa/>
- ¹⁰ Tony Abet & Stephen Otago, “Uganda Gets 100.000 More Covid Vaccines”, *Daily Monitor*, 08.03.2021, <https://allafrica.com/stories/202103080579.html>